

38. A dualizmus-kori Magyarország politikatörténete

Kemény Anna Ráni 2025A

A korszak fő jellemzői:

- Magyarország a dualizmus korában az **Osztrák-Magyar Monarchia (1867–1918)** része. Az államforma **alkotmányos monarchia**, az uralkodó **Ferenc József (1867–1916)**, illetve IV. Károly (1916–1918). A király a végrehajtó hatalmat csak a kormányon keresztül gyakorolhatta, a végrehajtó hatalom gyakorlatilag a kormány kezébe került
- Az ország központja Budapest (1873-ban egyesül), itt székelte a kormány és az országgyűlés (a közös minisztériumok Bécsben működnek)
- A kiegyezéssel (1867) helyreállt az alkotmányosság. Népképviselői országgyűlés ülésezett a korszakban. Ezt nem a teljes társadalom választotta, hiszen az 1848. évi áprilisi törvények megszabták a **cenzusos választójog** volt érvényben. A cenzus és a választókerületek határainak manipulálása azt eredményezte, hogy a **kormánypárt leválthatatlan** volt (kivéve 1905/06–1910, a koalíciós válság). A parlamentben többséget szerzett párt adta a kormányt, amely a parlamentnek volt felelős
- A **polgárosodás** (a polgári társadalom kialakulása) általános jellemzői:
 - az államot **jogegyenlőség** és **alkotmányosság** jellemzi;
 - ennek jogi eleme, a jobbágyfelszabadítás már az 1848. évi áprilisi törvényekkel megvalósult (megszűntek a nemes és jobbágy közötti jogi különbségek);
 - gazdasági részét a vállalkozás szabadsága jelentette, azaz a feudális gazdaság helyébe a tőkés lépett Magyarországon;
 - életmódváltozással is járt: városiasodás, a műveltség gyarapodása – vö. Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter népoktatási törvénye (1868), amely kötelezővé tette 6 elemi osztály elvégzését
- Gazdasági fejlődés
- A **nemzetiségi kérdés egyre jobban kiéleződött**. Az 1868-as, Eötvös József nevéhez fűződő, széleskörű egyéni jogokat biztosító nemzetiségi törvénnyel ellentétben az 1907-es Lex Apponyi már előírta a magyar nyelv kötelező tanítását

Politikai pártok:

- A dualizmus egyik legfőbb vitatémája a **közjogi kérdés** volt: Magyarország és a Birodalom többi részének egymáshoz való viszonya, azaz hogy Magyarország milyen mértékben tartja meg / növeli meg szuverenitását a Monarchián belül. Lényegileg a kiegyezés megítélését jelentette. A kormánypárt értelemszerűen elfogadta a kiegyezést, az ellenzék (Függetlenségi Párt) viszont elutasította, és teljes függetlenséget vagy csak perszonáluniót követelt Ausztriával
- Az első kormánypárt a Deák-párt volt, több kormányfővel, pl. elsőként Andrássy Gyulával. A háttérben mindig Deák Ferenc politikai tanácsai álltak, aki maga nem vállalt hivatalt
- 1875-től a liberális kormánypárt neve **Szabadelvű Párt** lett. **Tisza Kálmán (1875–1890) miniszterelnök** egyik jelentős intézkedése a közigazgatás – a vármegyerendszer és a városok hierarchiájának – egységesítése volt, ezáltal az ország központosítása. Felszámolták a korábbi rendi jogokat, kiváltságos területet (pl. Szepesség, szász és székely székek). A vármegyék működését ezentúl a kormány felügyelte. A korábbi nemesi vármegye a helyi érdekeket képviselte, ezzel szemben a polgári vármegye már a központi akaratot hajtotta végre, ami hatékonyabb / modernebb államigazgatáshoz vezetett. (Tisza Kálmán bukása a véderóvitához köthető, mely a hadsereg irányításáról és bővítéséről szólt. Ferenc József szerette volna felszámolni a magyar országgyűlés hadügyekbe való maradék beleszólási jogát is. Ezt Tisza csak fél szívvel teljesítette, amivel a parlament és Ferenc József bizalmát is elveszítette)
- Wekerle Sándor** kormányzása alatt Magyarországra is elért a kultúrharc (egyházi funkciók államivá tétele), bevezették a kötelező polgári házasságot és a válás lehetőségét, valamint a kötelező állami anyakönyvvezetést. A zsidó vallás egyenjogúsítása is Wekerle alatt következett be (1895)
- Obstrukció:** a parlamenti viták jellemzője a 19/20. század fordulóján. A Függetlenségi Párt gyakorolta. Szándékos időhúzás hosszú felszólalásokkal, név szerinti szavazások kérésével stb. Célja a vita bénítása és a szavazás eltolása volt
- 1903 és 1905 között, Tisza István első miniszterelnöksége (még a Szabadelvű Párt „színeiben”) során felszámolta az obstrukciót, ezzel kivívta sokak ellenszenvét. Emiatt következett be az 1905-ös **koalíciós válság**, amikor nem a Szabadelvű Párt kapott többséget a parlamenti választásokon, hanem az ellenzéki koalíció. Az addigi ellenzékbeli létrejövő koalíciós kormány élére Ferenc József csak hosszú viták után volt hajlandó kinevezni Wekerle Sándort. A koalíciós kormányról (1906–1910) hamar kiderült, hogy nem gondolja komolyan a kiegyezés feladását. **Nacionalista intézkedések: Rákóczi újrateremtése (1906), lex Apponyi (1907)**
- 1913–1917 között ismét Tisza István volt a kormányfő. Az egykori Szabadelvű Pártot ekkorra Nemzeti Munkáspárt néven szervezte újjá
- A dualizmus korában parlamenten kívüli, ellenzéki párt volt a **Magyarországi Szociáldemokrata Párt** (1890-ben jött létre). Szociális reformokat követelt demokratikus úton. (Az 1918-as őszi forradalmat követően került Károlyi Mihály koalíciós kormányába.) Szintén ellenzékben politizált a **Független Kisgazdapárt** (1908-ban alapult) vagy a világnézeti alapon, Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök közreműködésével szervezett Katolikus Néppárt (1906–1910 között az ellenzéki koalícióban kormánypárt)

A zsidóság és a németiség szerepe a polgárosodásban

- A magyar politika egyik fő célja az asszimiláció elősegítése volt; ez csak a németek (1910: 10%) és a zsidók (vallásuk szerint 1910-ben 5%) körében bizonyult sikeresnek, elsősorban a nagyvárosokban
- 1867** (Eötvös J.): **zsidók politikai emancipációja**: megszűnnek a rájuk vonatkozó feudális korlátozások (pl. földvásárlás)
- 1895** (Wekerle S.): **zsidó vallás recepciója** = bevetté nyilvánítása
- németiség már korábban is részt vehetett a gazdaságban
- a polgári átalakuláshoz elengedhetetlen volt a zsidó-német nagypolgárság tőkéje**
- értelmiségi foglalkozások kb. 40% izraelita vallású (orvos, újságíró, ügyvéd), pl. ismert zsidó iparos Weiss Manfréd (Weiss Manfréd művek) vagy Ganz Ábrahám (Ganz művek)
- Dreher Antal (Dreher sörgyár) német iparos volt